

Komitet audytu a jakość audytu zewnętrznego

Michał Ambroziak, Adam Chmielewski

Artykuł prezentuje problematykę wpływu istnienia komitetu audytu w badanej jednostce na jakość rewizji finansowej. Autorzy uzasadniają tezę, że istnienie komitetu audytu wydatnie poprawia jakość rewizji. Z jednej strony podnosi wiarygodność jednostki i zmniejsza ryzyko badania, z drugiej zaś, poprzez nadzór nad wyborem biegłego i samym badaniem, wpływa na jakość wykonywanych czynności rewizyjnych. Rozważania są prowadzone na podstawie wyników badań empirycznych przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych, zachodniej Europie i w Polsce, a także o studia literaturowe i doświadczenia praktyczne autorów.

1. Wstęp

Komitety audytu to w Polsce instytucja dość młoda. Rekomendacja ich powstania pojawiła się sześć lat temu w „Dobrych praktykach w spółkach publicznych 2005”. Obowiązek ich tworzenia pojawił się w regulacjach prawnych dopiero w 2007 r. i dotyczy jednostek zainteresowania publicznego. Ta, mimo wszystko dość wąska, grupa podmiotów zobligowanych do utworzenia komitetów audytu w ramach rad nadzorczych często bazuje na doświadczeniach podmiotów europejskich czy też amerykańskich. Warto zatem zastanowić się, jaka jest (powinna być) rola komitetów audytu, w jakim celu i czy w ogóle powinny być one tworzone. Niniejszy artykuł wskazuje na jeden z aspektów funkcjonowania komitetów audytu – współpracę z biegłym rewidentem.

2. Rola i zadania komitetów audytu

Zgodnie ze stosownymi regulacjami (zarówno amerykańskimi, europejskimi, jak i polskimi) komitet audytu ma spełniać dwie podstawowe funkcje. Po pierwsze, działający w ramach rady nadzorczej komitet pełni rolę organu nadzorującego trzy funkcjonujące w przedsiębiorstwie systemy, a mianowicie: system rachunkowości, a zwłaszcza sprawozdawczości finansowej, system kontroli wewnętrznej oraz system zarządzania ryzykiem. Po drugie, zadaniem komitetu jest nadzorowanie i koordynowanie prac audytorów zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

Rozwijając pierwszy wątek, komitet audytu, jako jeden z mechanizmów nadzoru korporacyjnego, pełni rolę gwaranta wiarygodności informacji finansowych generowanych przez jednostkę, czuwa nad właściwym funkcjonowaniem wdrożonego przez kierownictwo jednostki systemu kontroli wewnętrznej i ocenia skuteczność wykorzystywanych w przedsiębiorstwie metod identyfikowania, mierzenia i zarządzania ryzykiem. Aby sprostać tym wszystkim zadaniom, komitet audytu powinien składać się z kompetentnych i niezależnych członków (Thiéry-Dubuisson 2009: 128–130) – widać tu zatem analogię do dwóch głównych przesłanek jakości audytu zewnętrznego, którymi według DeAngelo są właśnie kompetencje i niezależność audytorów (DeAngelo 1981: 186).

3. Komitet audytu a jakość rewizji finansowej

Z punktu widzenia niniejszego opracowania niezmiernie istotna jest druga funkcja komitetu audytu, polegająca na nadzorowaniu i koordynowaniu przez jego członków prac realizowanych m.in. przez audytorów zewnętrznych. Komitet ten stanowi płaszczyznę współpracy i wymiany informacji pomiędzy audytorami zewnętrznymi a organami badanej jednostki (w tym jej audytorami wewnętrznymi i radą nadzorczą). Jego ustanowienie ma zatem na celu usprawnić komunikację na linii audytorzy–organ nadzorujący badanej jednostki (Thiéry-Dubuisson 2009: 129).

Na przykład, zgodnie z postanowieniami amerykańskiego Standardu Audytu Nr 114 (*Statement on Auditing Standards No. 114*), zawierającym wytyczne w kwestii komunikowania się audytora z komitetem audytu badanej jednostki, audytor zewnętrzny (prowadzący badanie obligatoryjne) powinien kontaktować się z komitetem audytu klienta tak często, jak wymagają tego okoliczności. Audytor powinien informować ów komitet zwłaszcza o: swoich spostrzeżeniach dotyczących stosowanej przez klienta polityki rachunkowości, zastosowanych wartościach szacunkowych i ujawnianych w sprawozdaniu informacjach, ewentualnych problemach napotkanych podczas realizowanego audytu, zidentyfikowanych istotnych błędach, braku wspólnego stanowiska z kierownictwem jednostki (w sytuacji gdy zarząd nie zgadza się z zaleceniami audytora). Znaczenie komitetu audytu jeszcze bardziej wzrosło na skutek wejścia w życie w Stanach Zjednoczonych przepisów zawartych w ustawie *Sarbanes-Oxley*. Zgodnie z postanowieniami sekcji 301 owej ustawy, komitet audytu badanej jednostki jest bezpośrednio odpowiedzialny za mianowanie, wynagradzanie i nadzorowanie pracy wykonywanej przez zewnętrzną firmę audytorską.

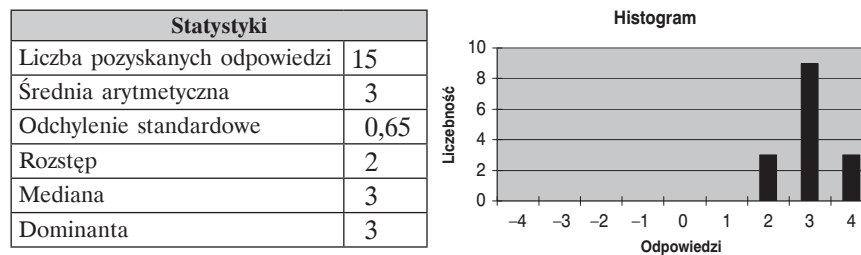
Podobną rolę dla komitetu audytu przewiduje prawo unijne. Art. 41 dyrektywy 2006/43/WE Parlamentu Europejskiego i Rady stanowi, iż biegły rewident lub firma audytorska składają komitetowi audytu sprawozdania o kluczowych zagadnieniach wynikających z ustawowego badania,

a w szczególności o istotnych niedociągnięciach w kontroli wewnętrznej. Z kolei komitet audytu odpowiada m.in. za monitorowanie ustawowego badania rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych oraz monitorowanie niezależności biegłego rewidenta lub firmy audytorskiej, a także (na potrzeby nowego badania) przedstawia organowi nadzorczemu propozycję biegłego rewidenta lub firmy audytorskiej, którą ten następnie przedstawia organowi stanowiącemu.

Bardzo podobne zadania stawiane są przed komitetem audytu w polskich regulacjach. Ustawa o biegłych rewidentach i ich samorządzie w art. 86 ust. 7–9 wskazuje na obie wspomniane powyżej role komitetu audytu. Po pierwsze, składa na barki komitetu monitorowanie skuteczności systemów kontroli wewnętrznej, audytu wewnętrznego oraz zarządzania ryzykiem. Po drugie, zleca komitetom audytu monitorowanie wykonywania czynności rewizji finansowej, monitorowanie niezależności biegłego rewidenta i podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych. Co więcej, zgodnie z owym aktem prawnym komitet audytu rekomenduje radzie nadzorczej lub innemu organowi nadzorującemu podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych do przeprowadzenia czynności rewizji finansowej jednostki. Ustawa zobowiązuje także podmiot przeprowadzający czynności rewizji do informowania komitetu audytu o istotnych kwestiach dotyczących czynności rewizji finansowej, w tym szczególnie o znaczących nieprawidłowościach systemu kontroli wewnętrznej jednostki w odniesieniu do procesu sprawozdawczości finansowej. Wymienione regulacje dobitnie świadczą o tym, że jednym z podstawowych zadań komitetu audytu jest bycie łącznikiem pomiędzy audytorami zewnętrznymi a organami badanej jednostki. Właściwie działający komitet ma, z jednej strony, uwiarygodnić system sprawozdawczości finansowej w oczach biegłych rewidentów, z drugiej zaś, poprzez nadzór, wpłynąć na jakość przeprowadzanego przez audytorów badania.

W kontekście powyższego, zdając sobie sprawę z roli, jaką przewidziano dla komitetu audytu w szeroko rozumianym procesie audytu, należałoby uznać, że istnienie w badanej jednostce sprawnie funkcjonującego komitetu audytu, składającego się z kompetentnych i niezależnych (zwłaszcza względem kierownictwa jednostki) członków, wywiera pozytywny wpływ na jakość audytu zewnętrznego. Potwierdzeniem tej tezy jest wynik badania pilotażowego przeprowadzonego pod koniec 2010 r. przez Michała Ambroziaka. Respondenci – polscy biegli rewidenty reprezentujący dwie firmy audytorskie – zapytani o to, jaki wpływ ma istnienie komitetu audytu w badanej jednostce na jakość audytu zewnętrznego, zgodnie stwierdzili, że pozytywny. W skali od –4 (bardzo negatywny wpływ), poprzez 0 (brak wpływu), do +4 (bardzo pozytywny wpływ), respondenci przypisywali noty od +2 do +4, ze średnią i medianą na poziomie +3. Można z tego wysnuć wnioski, że biegli rewidenty są zgodni co do tego, że analizowany tu czynnik wywiera na jakość audytu zewnętrznego pozytywny wpływ, a w opinii większości

respondentów siła owego oddziaływania jest duża. Na rysunku 1 przedstawiono podstawowe statystyki odnoszące się do omówionego wyżej pytania.

Rys. 1. Postrzegany wpływ istnienia (w badanej jednostce) komitetu audytu na jakość audytu zewnętrznego – wyniki badania pilotażowego zrealizowanego w 2010 r. przez Michała Ambroziaka. Źródło: opracowanie własne.

Na pozytywny wpływ komitetów audytu na jakość badania sprawozdań wskazują wyniki szeregu badań empirycznych. Badania te nie tylko potwierdzają istnienie takiego wpływu, ale doprecyzowują wnioski, odnosząc się do kilku jego aspektów. Analizując literaturę przedmiotu, można zauważyć, że część autorów stara się zidentyfikować bezpośredni wpływ, jaki komitet audytu badanej jednostki wywiera na jakość audytu, podczas gdy pozostali doszukują się wpływu o charakterze pośrednim, twierdząc, że istnienie komitetu audytu wzmacnia działanie innych czynników, bezpośrednio oddziałujących na jakość audytu.

Do pierwszej grupy autorów należą m.in.: Stewart i Munro, Knapp, a także Carcello i Neal oraz Lee, Mande i Ortman. Z kolei drugą grupę reprezentują: Abbott, Parker, Peters i Raghunandan, Vafeas i Waagelein oraz Broye, a także Eichenseher i Shields oraz Thiéry-Dubuisson.

4. Bezpośredni wpływ komitetu audytu na jakość rewizji finansowej

Stewart i Munro przebadali opinie 75 partnerów i menedżerów dużych i średnich firm audytorskich działających w największych australijskich miastach i doszli do wniosku, iż audytorzy są przekonani, że istnienie w badanej jednostce komitetu audytu znacząco ogranicza ryzyko badania. Doprecyzowując, do ograniczenia ryzyka badania przyczynia się udział audytorów w obradach komitetu audytu oraz częstotliwość (regularność) owych obrad. W opinii autorów rolą komitetu audytu jest pomoc w rozwiązywaniu konfliktów na linii audytorzy–kierownictwo badanej jednostki, zaś sprawne rozwiązywanie owych konfliktów prowadzi do zwiększenia jakości realizowanego audytu (Stewart i Munro 2007: 51–69).

Wątek dotyczący rozwiązywania konfliktów na linii audytorzy–kierownictwo badanej jednostki 20 lat wcześniej (od Stewart i Munro) podjął Knapp. Na podstawie przeprowadzonego przez siebie badania uznał on, że w praktyce komitet audytu, jeśli na jego forum postanowiono rozwiązać konflikt, znacznie częściej popiera audytorów niż zarząd audytowanej jednostki. Co więcej, przychylność członków komitetu audytu wobec audytorów wzrasta w miarę jak problem, który zrodził konflikt, ma charakter techniczny i jest uregulowany stosownymi standardami (regulacjami) z zakresu rachunkowości i rewizji finansowej. Ponadto skłonność komitetu audytu do popierania audytorów jest większa w przypadku, gdy badana jednostka znajduje się w trudnej sytuacji finansowej – komitet audytu staje się wtedy bardziej wyczulony na wszelkie zagrożenia i bardziej krytycznie podchodzi do poczynań zarządu. Reasumując, poparcie, jakie ze strony komitetu audytu w przypadku konfliktu z kierownictwem badanej jednostki uzyskują audytorzy, znacząco przyczynia się do zwiększenia jakości realizowanego audytu (Knapp 1987: 578–588).

Carcello i Neal zwracają uwagę, że komitet audytu pełni rolę tarczy, której celem jest ochrona audytorów przed wpływami i naciskami kierownictwa badanej jednostki. Zarząd, wywiera często na audytorach presję, aby ci wyrazili opinię bez zastrzeżeń, nawet w sytuacji, gdy opinia ta byłaby niezgodna ze stanem faktycznym. Z badań przeprowadzonych przez Carcella i Neala wynika, że składający się z niezależnych i kompetentnych członków komitet audytu stanowi skuteczną tarczę chroniącą audytorów przed działaniami zarządu, zmierzającymi do usunięcia „niezycliwego” (obiektywnego i niepodatnego na naciski) audytora (Carcello i Neal 2000: 453–467; Carcello i Neal 2003: 95–117).

W końcu Lee, Mande i Ortman, w ramach przeprowadzonego przez siebie badania, dowiedli, że istnienie w badanej jednostce składającego się z niezależnych członków komitetu audytu znacznie ogranicza prawdopodobieństwo rezygnacji audytora z przeprowadzenia badania. Lee, Mande i Ortman twierdzą, iż w interesie komitetu audytu leży utrzymanie audytora, gdyż jego rezygnacja wpłynęłaby negatywnie na reputację komitetu. Dlatego też skuteczny komitet audytu powinien dołożyć wszelkich starań, aby ułatwić audytorom ich pracę i zminimalizować ryzyko badania, dzięki czemu audytorzy nie mieliby podstaw do tego, aby rezygnować z danego zlecenia (Lee, Mande i Ortman 2004: 131–146).

Przytoczone wyniki badań potwierdzają postawioną wcześniej tezę, że właściwie działający komitet ma z jednej strony uwiarygodnić system sprawozdawczości finansowej w oczach biegłych rewidentów i zmniejszyć ryzyko badania, z drugiej strony, poprzez nadzór, wpłynąć na jakość przeprowadzanego audytu.

Na istotę relacji pomiędzy komitetami audytu a biegłymi rewidentami wskazują także wyniki badań przeprowadzonych w warunkach polskich. Wynika z nich m.in. że funkcjonujące w spółkach notowanych na GPW

komitety audytu największą ilość czasu spośród wszystkich swoich zadań poświęcają na analizę raportów z badania i spotkania z biegłymi rewidentami (około 26% czasu). Ponadto około 7% czasu swojej pracy komitety audytu spędzają na wyborze oraz ocenie niezależności biegłego rewidenta. Można zatem powiedzieć, że w praktyce trzecia część pracy komitetów audytów wiąże się z relacjami pomiędzy podmiotem, komitetem audytu i biegłym rewidentem. Warto przy tym zauważyć, że biegły rewident to osoba, która w niemalże każdym badanym podmiocie (około 93%) była zaproszona na spotkanie komitetu audytu przynajmniej raz w roku. Z kolei częściej niż raz w roku biegli byli zapraszani jedynie w 38% badanych jednostek (*Komitety audytu w Polsce w 2010 roku...* 2010: 22–24). Z powyższych informacji można wysnuć wniosek, że albo spotkania z biegłymi są rzadkie, lecz bardzo czasochłonne, albo że większość prac związanych z audytem zewnętrznym komitety audytu wykonują bez udziału biegłego rewidenta. Pracują wtedy nad analizą raportu biegłego i wyborem oraz oceną niezależności audytora. Tak czy inaczej, badanie potwierdza, że praca z biegłym i ocena pracy biegłego to jedno z najważniejszych zadań komitetu audytu.

5. Pośredni wpływ komitetu audytu na jakość rewizji finansowej

Druga grupa autorów skoncentrowała się na zbadaniu pośredniego wpływu komitetu audytu badanej jednostki, tj. wpływu, jaki istnienie owego komitetu wywiera na inne czynniki bezpośrednio oddziałujące na jakość audytu. Autorów tych można wtórnie podzielić na dwie podgrupy. Poszukiwania prowadzone przez pierwszą podgrupę ukierunkowane były na zbadanie zależności pomiędzy funkcjonowaniem w badanej jednostce komitetu audytu a wysokością wynagrodzenia wypłacanego przez tę jednostkę audytorom (z tytułu usług audytorskich). Z kolei druga podgrupa autorów postawiła sobie za cel zbadanie, czy istnienie w badanej jednostce komitetu audytu wywiera jakikolwiek wpływ na wybór firmy audytorskiej, a konkretnie, czy wielkość obsługującej jednostkę firmy audytorskiej zależy od tego, czy jednostka ta posiada komitet audytu.

Autorzy zgodnie twierdzą, że istnienie w badanej jednostce skutecznego, tj. aktywnego komitetu audytu prowadzi do szerszego korzystania z usług audytorskich, co w efekcie podwyższa wynagrodzenie z tytułu badania (Ben Saad i Lesage 2009: 949). Abbott, Parker, Peters i Raghunandan, po przebadaniu około pięciuset sprawozdań finansowych spółek korzystających z usług firm audytorskich z „wielkiej piątki”, doszli do wniosku, że im bardziej niezależni i kompetentni są członkowie komitetu audytu, tym wyższe jest wynagrodzenie wypłacane firmie audytorskiej. Na potrzeby realizowanego badania jego autorzy przyjęli, że niezależność członków komitetu audytu mierzona jest udziałem w komitecie tzw. zewnętrznych (niezależnych) dyrektorów (*outside, independent directors*) – idealnie niezależny komitet to taki, który składa się wyłącznie

z zewnętrznych dyrektorów. Kompetencje natomiast są wypadkową posiadanych przez członków komitetu wiedzy i doświadczenia z zakresu finansów. Abbott, Parker, Peters i Raghunandan dowiedli zatem, że, z punktu widzenia wysokości kosztów ponoszonych na audyt przez jednostkę ważne jest nie tyle samo utworzenie komitetu audytu, ile desygnowanie do niego właściwych osób, tj. takich, które posiadają stosowne kompetencje oraz zachowują pełną niezależność względem wykonawczego kierownictwa (zarządu) jednostki (Abbott, Parker, Peters i Raghunandan 2003: 17–32).

Podobne badanie (do omówionego powyżej) przeprowadzili Vafeas i Waagelein. Autorzy ci również wykazali, iż im bardziej niezależni i kompetentni są członkowie komitetu audytu, tym wyższe jest wynagrodzenie wypłacane firmie audytorskiej. Ponadto, Vafeas i Waagelein dowiedli, że pomiędzy wielkością komitetu audytu a wysokością wynagrodzenia z tytułu badania istnieje pozytywna zależność. Podsumowując uzyskane wyniki, autorzy uznali, iż komitet audytu stanowi swoiste dopełnienie zewnętrznego audytu w procesie monitorowania działalności zarządu (Vafeas i Waagelein 2007: 241–255).

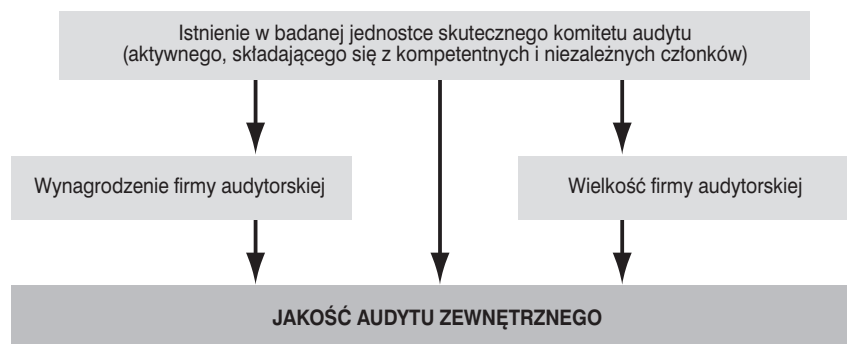
Do podobnych wniosków, tyle że w warunkach francuskich, doszła Broye, która po przebadaniu 150 spółek publicznych wykazała, iż im większa aktywność komitetu audytu (mierzona liczbą spotkań) oraz im większy stopień niezależności jego członków, tym wyższe wynagrodzenie wypłacane firmie audytorskiej (Broye 2009: 199–224).

Reasumując, przytoczone powyżej wyniki trzech badań wskazują, że pomiędzy poszczególnymi charakterystykami komitetu audytu badanej jednostki a wysokością wynagrodzenia z tytułu audytu istnieje zależność, polegająca na tym, że im bardziej niezależni i kompetentni są członkowie komitetu audytu, im większy jest ów komitet oraz im większa jest jego aktywność, tym szerszy zakres usług audytorskich wykorzystywany przez badaną jednostkę, co uwidacznia się wyższymi kosztami audytu. Z kolei pomiędzy wysokością wynagrodzenia z tytułu audytu a jakością audytu zewnętrznego istnieje pozytywna zależność, co wykazano w szeregu dotychczas zrealizowanych badań empirycznych (Larcker i Richardson 2004: 625–658; Srinidhi i Gul 2007: 595–629). Należy zatem wnioskować, że skoro skuteczny komitet audytu wpływa na wzrost kosztów ponoszonych przez jednostkę na badanie, to ów komitet nie tylko bezpośrednio (czego dowiedziono w poprzedniej części artykułu), ale również pośrednio przyczynia się do zwiększenia jakości audytu zewnętrznego.

Do analogicznych wniosków, tyle że w odniesieniu nie do wynagrodzenia, a do wielkości firmy audytorskiej, doszli autorzy, których wysiłki ukierunkowane były na zbadanie zależności pomiędzy funkcjonowaniem w badanej jednostce komitetu audytu a wielkością angażowanej firmy audytorskiej. Zarówno Eichenseher i Shields (w warunkach amerykańskich), jak też Thiéry-Dubuisson (w warunkach francuskich) wykazali, że spółki posiadające komitet audytu częściej korzystają z usług dużych firm audytorskich niż jednostki, które takiego komitetu nie utworzyły (Eichenseher i Shields 1985: 13–31; Thiéry-Dubuisson 2000: 127–129, 222–226). Przyjmując zaś,

że pomiędzy wielkością firmy audytorskiej a jakością audytu istnieje pozytywna zależność – co jest poparte wynikami licznych badań empirycznych (Lennox 1999: 217–227; Colbert i Murray 1998: 135–150) – należy uznać, że istnienie w badanej jednostce komitetu audytu, poprzez fakt, iż komitet ów preferuje z reguły duże firmy audytorskiej, pośrednio przyczynia się do zwiększenia jakości audytu zewnętrznego.

Z powyższych rozważań wynika, że istnienie w badanej jednostce skutecznego komitetu audytu wywiera zarówno bezpośredni, jak i pośredni wpływ na jakość audytu zewnętrznego, co zostało syntetycznie ujęte na rysunku 2.

Rys. 2. Komitet audytu badanej jednostki a jakość audytu zewnętrznego. Źródło: opracowanie własne.

6. Komitet audytu a jakość rewizji finansowej – studium przypadku

Praktycznym przykładem ilustrującym istotny wpływ, jaki na jakość audytu wywiera istnienie w badanej jednostce skutecznego komitetu audytu, jest przypadek francuskiej firmy Amrep. Badając skutki nieefektywnego audytu, COB (Commission des Opérations de Bourse, francuska komisja nadzoru giełdowego, aktualnie Autorité des Marchés Financiers) zwróciła uwagę na brak właściwej komunikacji na linii rada administracyjna (francuski odpowiednik amerykańskiej rady dyrektorów)–audytor zewnętrzny. Komisja ta uznała, że gdyby w ramach rady administracyjnej Amrep działał komitet audytu, który nadzorowałby pracę zewnętrznych audytorów, audytorzy ci byłiby zmuszeni wykazać się większą starannością prowadzonych badań. Ponadto komitet audytu stanowiłby dla członków rady administracyjnej i audytorów swoiste forum dyskusyjne, w ramach którego mogłoby dochodzić do wymiany poglądów na tematy istotne z punktu widzenia sytuacji finansowej spółki, np. członków rady administracyjnej Amrep nurtował problem niektórych realizowa-

nych przez spółkę projektów budowlanych, które uważali za wysoce ryzykowne, jednakże nie dysponowali oni wystarczającymi środkami, aby wyegzekwować od audytorów bliższe zapoznanie się z owymi projektami (*17e Rapport de la Commission des Opérations de Bourse* 1984: 24–28, 55–61).

7. Podsumowanie

Zaprezentowane wyniki badań i przeprowadzona dyskusja wskazują, że komitety audytu istotnie wpływają na jakość sprawozdań finansowych, a także na jakość relacji pomiędzy podmiotem i biegłym rewidentem. Wśród wielu zadań komitety audytu powinny być swoistym łącznikiem pomiędzy zarządem, radą nadzorczą i biegłym rewidentem. Jest to jedna z kluczowych ról, jaką organy te powinny pełnić. Istnienie komitetu sprzyja bowiem rewizji finansowej poprzez zwiększenie wiarygodności systemu rachunkowości i obniżenie ryzyka badania. Jednocześnie rośnie jakość rewizji, ponieważ audytorzy podlegają monitoringowi i ocenie ze strony komitetów audytu, a także zobligowani są do prezentacji wyników badań i dzielenia się swoimi spostrzeżeniami, co powinno pozytywnie wpłynąć na rzetelność prowadzonych prac. Oczywiście warunkiem zaistnienia takich skutków jest sprawność działania komitetów audytu, a przede wszystkim wysoki poziom kompetencji i niezależność ich członków.

Skoro istnienie komitetu audytu pozytywnie wpływa na jakość rewizji finansowej, można by zarekomendować ich tworzenie także w tych podmiotach, w których nie jest to wymagane przepisami prawnymi. Obecne regulacje obligują do ich tworzenia jedynie jednostki zainteresowania publicznego. Można jednakże podejrzewać, że w miarę rozwoju tej instytucji i nabierania doświadczeń wiele firm dostrzeże zalety i będzie tworzyć komitety audytu.

Informacje o autorach

Dr Michał Ambroziak – Pracownia Analizy Ekonomicznej i Planowania, Katedra Finansów i Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski.
E-mail: mambroziak@mail.wz.uw.edu.pl.

Dr Adam Chmielewski – Pracownia Rachunkowości i Rewizji Księgowej, Katedra Finansów i Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski.
E-mail: chmiel@mail.wz.uw.edu.pl.

Bibliografia

- 17e Rapport de la Commission des Opérations de Bourse* 1984. Paris.
Abbott, L.J., Parker, S., Peters, G.F. i K. Raghunandan 2003. The Association between Audit Committee Characteristics and Audit Fees. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, nr 2 (22), s. 17–32.
Ben Saad, E. i C. Lesage 2009. Indépendance de l'auditeur, w: B. Colasse (red.) *Encyclopédie de comptabilité, contrôle de gestion et audit*, s. 943–952. Paris: Economica.

- Broye, G. 2009. Honoraires d'audit et comités d'audit: le cas de la France. *Comptabilité – Contrôle – Audit*, nr 1 (15), s. 199–224.
- Carcello, J.V. i T.L. Neal 2000. Audit Committee Composition and Auditor Reporting. *The Accounting Review*, nr 4 (75), s. 453–467.
- Carcello, J.V. i T.L. Neal 2003. Audit Committee Characteristics and Auditor Dismissals following “New” Going-Concern Reports. *The Accounting Review*, nr 1 (78), s. 95–117.
- Colbert, G. i D. Murray 1998. The Association Between Auditor Quality and Auditor Size: An Analysis of Small CPA Firms. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, nr 2 (13), s. 135–150.
- DeAngelo, L.E. 1981. Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics*, nr 3, s. 183–199.
- Dyrektywa 2006/43/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 maja 2006 r. w sprawie ustawowych badań rocznych sprawozdań finansowych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych, zmieniająca dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG oraz uchylająca dyrektywę Rady 84/253/EWG.
- Eichenseher, J.W. i D. Shields 1985. Corporate Director Liability and Monitoring Preferences. *Journal of Accounting & Public Policy*, nr 1 (4), s. 13–31.
- Knapp, M.C. 1987. An Empirical Study of Audit Committee Support for Auditors Involved in Technical Disputes with Client Management. *The Accounting Review*, nr 3 (LXII), s. 578–588.
- Komitety audytu w Polsce w 2010 roku. Badanie spółek publicznych notowanych na GPW* 2010. Badanie przeprowadzone przez PwC, Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych, Polski Instytut Dyrektorów i portal KomitetAudytu.pl 2010. Warszawa, www.komitetaudytu.pl.
- Larcker, D.F. i S.A. Richardson 2004. Fees Paid to Audit Firms, Accrual Choices, and Corporate Governance. *Journal of Accounting Research*, nr 3 (42), s. 625–658.
- Lee, H.Y., Mande, V. i R. Ortman 2004. The Effect of Audit Committee and Board of Director Independence on Auditor Resignation. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, nr 2 (23), s. 131–146.
- Lennox, C. 1999. Are Large Auditors More Accurate than Small Auditors? *Accounting and Business Research*, nr 3 (29), s. 217–227.
- Srinidhi, B.N. i F.A. Gul 2007. The Differential Effects of Auditors’ Nonaudit and Audit Fees on Accrual Quality. *Contemporary Accounting Research*, nr 2 (24), s. 595–629.
- Statement on Auditing Standards No. 114. The Auditor’s Communication with Those Charged with Governance* 2006. New York: American Institute of Certified Public Accountants, www.pkfnewyork.com.
- Stewart, J. i L. Munro 2007. The Impact of Audit Committee Existence and Audit Committee Meeting Frequency on the External Audit: Perceptions of Australia Auditors. *International Journal of Auditing*, nr 11, s. 51–69.
- The Sarbanes-Oxley Act of 2002, Section 301 – Public Company Audit Committees*, www.findlaw.com.
- Thiéry-Dubuisson, S. 2000. *Les comités d’audit: une analyse des déterminants de leur mise en place dans les sociétés cotées françaises*, rozprawa doktorska. Paris: Université Paris IX Dauphine.
- Thiéry-Dubuisson, S. 2009. Comités d’audit, w: B. Colasse (red.) *Encyclopédie de comptabilité, contrôle de gestion et audit*, s. 125–134. Paris: Economica.
- Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym, Dz.U. z 2009 r. Nr 77, poz. 649 z późn. zm.
- Vafeas, N. i J.F. Waagelein 2007. The Association between Audit Committees, Compensation Incentives, and Corporate Audit Fees. *Review of Quantitative Finance & Accounting*, nr 28, s. 241–255.